Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (ένατο τμήμα)

της 11ης Ιουνίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Διαδικασία συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως – Οδηγία 2014/23/ΕΕ – Άρθρο 38, παράγραφος 9 – Καθεστώς διορθωτικών μέτρων προοριζόμενων προς αποκατάσταση της αξιοπιστίας οικονομικού φορέα σε βάρος του οποίου συντρέχει λόγος αποκλεισμού από τις σχετικές συμβάσεις – Εθνική ρύθμιση που απαγορεύει στους οικονομικούς φορείς σε βάρος των οποίων υφίσταται υποχρεωτικός λόγος αποκλεισμού από τις σχετικές συμβάσεις να μετέχουν σε διαδικασία συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως επί πενταετία – Αποκλεισμός κάθε δυνατότητας των ενδιαφερόμενων οικονομικών φορέων να αποδείξουν ότι έλαβαν διορθωτικά μέτρα»

Στην υπόθεση C-472/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία) με απόφαση της 14ης Ιουνίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Ιουνίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

Vert Marine SAS

κατά

Premier ministre,

Ministre de l'Économie et des Finances,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (ένατο τμήμα),

συγκείμενο από τους S. Rodin, πρόεδρο τμήματος, D. Šváby (εισηγητή) και N. Piçarra, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Campos Sánchez-Bordona

γραμματέας: V. Giacobbo-Peyronnel, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Vert Marine SAS, εκπροσωπούμενη από τον F. Dereux, avocat,

– η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον P. Dodeller, καθώς και από τις A.-L. Desjonquères και C. Mosser,

– η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Α. Δημητρακοπούλου, Δ. Τσαγκαράκη και Λ. Κοτρώνη,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους J.-F. Brakeland και P. Ondrůšek, καθώς και από την L. Haasbeek,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 38, παράγραφοι 9 και 10, της οδηγίας 2014/23/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης (ΕΕ 2014, L 94, σ. 1 και διορθωτικό ΕΕ 2016, L 140, σ. 26).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ, αφενός, της εταιρίας Vert Marine SAS και, αφετέρου, των Premier ministre και ministre de l'Économie et des Finances (Πρωθυπουργού και Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, Γαλλία) σχετικά με αίτημα καταργήσεως ορισμένων διατάξεων του διατάγματος 2016-86, της 1ης Φεβρουαρίου 2016, περί συμβάσεων παραχωρήσεως (JORF της 2ας Φεβρουαρίου 2016, κείμενο αριθ. 20), το οποίο είχε υποβάλει η εταιρία αυτή.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Η αιτιολογική σκέψη 71 της οδηγίας 2014/23 έχει ως εξής:

«Θα πρέπει, ωστόσο, να επιτραπεί στους οικονομικούς φορείς να υιοθετούν μέτρα συμμόρφωσης για να άρουν τις συνέπειες τυχόν ποινικών αδικημάτων ή παραπτωμάτων και να αποτρέψουν αποτελεσματικά περαιτέρω κρούσματα έκνομης συμπεριφοράς. Τα εν λόγω μέτρα μπορεί να συνίστανται ιδίως σε μέτρα που αφορούν το προσωπικό και την οργάνωση, όπως είναι η διακοπή όλων των δεσμών με πρόσωπα ή οργανισμούς που εμπλέκονται στην παράνομη συμπεριφορά, κατάλληλα μέτρα αναδιοργάνωσης προσωπικού, η εφαρμογή συστημάτων υποβολής εκθέσεων και ελέγχου, η δημιουργία δομής εσωτερικού ελέγχου για την παρακολούθηση της συμμόρφωσης και η έγκριση εσωτερικών κανόνων ευθύνης και αποζημίωσης. Σε περίπτωση που τα εν λόγω μέτρα προσφέρουν επαρκείς εγγυήσεις, ο εν λόγω οικονομικός φορέας δεν θα πρέπει πλέον να αποκλείεται για αυτούς και μόνο τους λόγους. Οι οικονομικοί φορείς θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν να εξετάζονται τα μέτρα συμμόρφωσης που λαμβάνονται με σκοπό την πιθανή συμμετοχή τους στη διαδικασία ανάθεσης σύμβασης παραχώρησης. Θα πρέπει, εντούτοις, να εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν τους ακριβείς διαδικαστικούς και ουσιαστικούς όρους που θα ισχύουν σε τέτοιες περιπτώσεις. Έχουν ειδικότερα την ελευθερία να αποφασίζουν εάν επιθυμούν να αναθέτουν στις επιμέρους αναθέτουσες αρχές ή αναθέτοντες φορείς να προβαίνουν στις σχετικές αξιολογήσεις ή να εμπιστεύονται το καθήκον αυτό σε άλλες αρχές, σε κεντρικό ή σε αποκεντρωτικό επίπεδο.»

4 Το άρθρο 38, παράγραφοι 4, 9 και 10, της οδηγίας αυτής ορίζει τα ακόλουθα:

«4. Οι αναθέτουσες αρχές και οι αναθέτοντες φορείς όπως ορίζονται στο άρθρο 7 παράγραφος 1 στοιχείο α) αποκλείουν έναν οικονομικό φορέα από τη συμμετοχή σε διαδικασία ανάθεσης σύμβασης παραχώρησης σε περίπτωση που περιέλθει σε γνώση τους ότι υπάρχει τελεσίδικη καταδικαστική απόφαση εις βάρος του για έναν από τους ακόλουθους λόγους:

α) συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 2 της απόφασης-πλαισίου αριθ. 2008/841/ΔΕΥ του Συμβουλίου[, της 24ης Οκτωβρίου 2008, για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος (ΕΕ 2008, L 300, σ. 42)]·

β) διαφθορά, όπως ορίζεται στο άρθρο 3 της σύμβασης περί καταπολεμήσεως της διαφθοράς στην οποία ενέχονται υπάλληλοι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης [ΕΕ 1997, C 195, σ. 1] και στο άρθρο 2 παράγραφος 1 της απόφασης-πλαισίου αριθ. 2003/568/ΔΕΥ του Συμβουλίου[, της 22ας Ιουλίου 2003, για την καταπολέμηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα (ΕΕ 2003, L 192, σ. 54)], καθώς και διαφθορά όπως ορίζεται στο εθνικό δίκαιο της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντα φορέα ή του οικονομικού φορέα·

γ) απάτη, κατά την έννοια του άρθρου 1 της σύμβασης σχετικά με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων [ΕΕ 1995, C 316, σ. 48]·

δ) τρομοκρατικά εγκλήματα ή εγκλήματα συνδεόμενα με τρομοκρατικές δραστηριότητες, όπως ορίζονται, αντιστοίχως, στα άρθρα 1 και 3 της απόφασης-πλαισίου 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου[, της 13ης Ιουνίου 2002, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (ΕΕ 2002, L 164, σ. 3)], ή ηθική αυτουργία, συνέργεια ή απόπειρα διάπραξης εγκλήματος, όπως ορίζονται στο άρθρο 4 αυτής·

ε) νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, όπως αυτές ορίζονται στο άρθρο 1 της οδηγίας 2005/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου[, της 26ης Οκτωβρίου 2005, σχετικά με την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (ΕΕ 2005, L 309, σ. 15)].

στ) παιδική εργασία και άλλες μορφές εμπορίας ανθρώπων, σύμφωνα με το άρθρο 2 της οδηγίας 2011/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου[, της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, καθώς και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2002/629/ΔΕΥ του Συμβουλίου (ΕΕ 2011, L 101, σ. 1)].

[…]

9. Οποιοσδήποτε οικονομικός φορέας εμπίπτει σε μία από τις καταστάσεις που αναφέρονται στις παραγράφους 4 και 7 μπορεί να προσκομίσει στοιχεία προκειμένου να αποδείξει ότι τα μέτρα που έλαβε αποδεικνύουν επαρκώς την αξιοπιστία του, παρά την ύπαρξη του σχετικού λόγου αποκλεισμού. Εάν τα στοιχεία κριθούν επαρκή, ο εν λόγω οικονομικός φορέας δεν αποκλείεται από τη διαδικασία.

Για τον σκοπό αυτόν, ο οικονομικός φορέας αποδεικνύει ότι έχει καταβάλει ή δεσμευθεί να καταβάλει αποζημίωση για τυχόν ζημίες που προκλήθηκαν από το ποινικό αδίκημα ή το παράπτωμα, έχει διευκρινίσει τα γεγονότα και τις περιστάσεις με ολοκληρωμένο τρόπο, μέσω ενεργού συνεργασίας με τις ερευνητικές αρχές, και έχει λάβει συγκεκριμένα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα καθώς και μέτρα σε επίπεδο προσωπικού κατάλληλα για την αποφυγή περαιτέρω ποινικών αδικημάτων ή παραπτωμάτων. Τα μέτρα που λαμβάνονται από τους οικονομικούς φορείς αξιολογούνται σε συνάρτηση με τη

σοβαρότητα και τις ιδιαίτερες περιστάσεις του ποινικού αδικήματος ή του παραπτώματος. Σε περίπτωση που τα μέτρα κριθούν ανεπαρκή, αποστέλλεται στον εν λόγω οικονομικό φορέα αιτιολόγηση της σχετικής απόφασης.

Οικονομικός φορέας που έχει αποκλειστεί, με τελεσίδικη απόφαση από τη συμμετοχή σε διαδικασίες σύναψης σύμβασης ή σύμβασης παραχώρησης δεν μπορεί να κάνει χρήση της δυνατότητας που παρέχεται βάσει της παρούσας παραγράφου κατά την περίοδο του αποκλεισμού που ορίζεται στην εν λόγω απόφαση στο κράτος μέλος στο οποίο ισχύει η απόφαση.

10. Τα κράτη μέλη καθορίζουν τους όρους εφαρμογής του παρόντος άρθρου, μέσω νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων και τηρουμένης της ενωσιακής νομοθεσίας. Καθορίζουν, ιδίως, τη μέγιστη περίοδο αποκλεισμού σε περίπτωση που ο οικονομικός φορέας δεν λάβει μέτρα για να αποδείξει την αξιοπιστία του, όπως αυτά ορίζονται στην παράγραφο 9. Εάν η περίοδος αποκλεισμού δεν έχει καθοριστεί από τελεσίδικη απόφαση, η περίοδος αυτή δεν υπερβαίνει τα πέντε έτη από την ημερομηνία της καταδίκης με τελεσίδικη απόφαση στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 4 και τρία έτη από την ημερομηνία του σχετικού γεγονότος στις περιπτώσεις που αναφέρονται στην παράγραφο 7.»

5 Το άρθρο 51 της εν λόγω οδηγίας έχει ως ακολούθως:

«1. Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία μέχρι τις 18 Απριλίου 2016. Ανακοινώνουν αμέσως στην Επιτροπή το κείμενο των εν λόγω διατάξεων.

Τα μέτρα αυτά, όταν θεσπίζονται από τα κράτη μέλη, παραπέμπουν στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από παρόμοια παραπομπή κατά την επίσημη δημοσίευσή τους. Οι λεπτομερείς διατάξεις για την παραπομπή αυτή καθορίζονται από τα κράτη μέλη.

2. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το κείμενο των ουσιωδών μέτρων εσωτερικού δικαίου τ[α] οποί[α] θεσπίζουν στον τομέα που διέπεται από την παρούσα οδηγία.»

Το γαλλικό δίκαιο

6 Το άρθρο 39 της υπουργικής αποφάσεως 2016-65, της 29ης Ιανουαρίου 2016, περί συμβάσεων παραχωρήσεως (JORF της 30ής Ιανουαρίου 2016, κείμενο αριθ. 66), όριζε τα εξής:

«Αποκλείονται από τη διαδικασία σύναψης συμβάσεων παραχώρησης:

1° Τα πρόσωπα εις βάρος των οποίων εκδόθηκε τελεσίδικη καταδικαστική απόφαση για οποιοδήποτε από τα αδικήματα που προβλέπονται στα άρθρα 222-34 έως 222-40, 313-1, 313-3, 314-1, 324-1, 324-5, 324-6, 421-1 έως 421-2-4, 421-5, 432-10, 432-11, 432-12 έως 432-16, 433-1, 433-2, 434-9, 434-9-1, 435-3, 435-4, 435-9, 435-10, 441-1 έως 441-7, 441-9, 445-1 έως 445-2-1 ή 450-1 του code pénal (ποινικού κώδικα), στα άρθρα 1741 έως 1743, 1746 ή 1747 του code général des impôts (γενικού φορολογικού κώδικα) και, για τις συμβάσεις παραχώρησης οι οποίες δεν είναι συμβάσεις παραχώρησης στον τομέα της άμυνας ή της ασφάλειας, στα άρθρα 225-4-1 και 225-4-7 του code pénal (ποινικού κώδικα), ή για αποδοχή προϊόντων τέτοιων αδικημάτων, καθώς και για ανάλογα αδικήματα προβλεπόμενα από τη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους της Ένωσης […]

[…]

Ο αποκλεισμός από τη διαδικασία σύναψης σύμβασης παραχώρησης δυνάμει της παρούσας παραγράφου 1 ισχύει για διάστημα πέντε ετών από την έκδοση της καταδικαστικής απόφασης·

[…]».

7 Το άρθρο 19 του διατάγματος 2016-86 είχε ως ακολούθως:

«I. – Κάθε υποψήφιος πρέπει, για τη στήριξη της υποψηφιότητάς του, να προσκομίζει υπεύθυνη δήλωση με την οποία βεβαιώνει:

1° ότι δεν έχει αποκλειστεί από τη συμμετοχή σε διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως βάσει των άρθρων 39, 40 και 42 της ως άνω υπουργικής αποφάσεως της 29ης Ιανουαρίου 2016·

2° ότι οι πληροφορίες και τα έγγραφα σχετικά με την επάρκεια και τις ικανότητές του, που απαιτούνται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 45 της ως άνω υπουργικής αποφάσεως της 29ης Ιανουαρίου και υπό τις προϋποθέσεις που τίθενται στα άρθρα 20 και 21, είναι ακριβή.

II. – Ο υποψήφιος προσκομίζει το σύνολο των εγγράφων που πιστοποιούν ότι δεν έχει αποκλειστεί από τη συμμετοχή σε διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως βάσει των άρθρων 39, 40 και 42 της ως άνω υπουργικής αποφάσεως της 29ης Ιανουαρίου 2016.

[…]»

8 Το άρθρο 23 του εν λόγω διατάγματος προέβλεπε τα εξής:

«I. – Πριν προβεί σε εξέταση των υποψηφιοτήτων, η αναθέτουσα αρχή που διαπιστώνει ότι [ελλείπουν] έγγραφα ή πληροφορίες των οποίων η προσκόμιση ήταν υποχρεωτική σύμφωνα με τα άρθρα 19, 20 και 21, μπορ[εί] να ζητήσει από τους ενδιαφερόμενους υποψηφίους να συμπληρώσουν τον φάκελο της υποψηφιότητάς τους εντός εύλογης προθεσμίας. Ενημερώνει στην περίπτωση αυτή τους άλλους υποψηφίους σχετικά με την εφαρμογή της παρούσας διατάξεως.

II. – […] Οι απαράδεκτες υποψηφιότητες επίσης απορρίπτονται. Είναι απαράδεκτη η υποψηφιότητα φορέα ο οποίος δεν δικαιούται να συμμετάσχει στη διαδικασία σύναψης σύμβασης κατ' εφαρμογή των άρθρων 39, 40, 42 και 44 της ως άνω υπουργικής αποφάσεως [2016-65] ή ο οποίος δεν έχει την επάρκεια ή τις ικανότητες που απαιτούνται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 45 της ίδιας υπουργικής αποφάσεως.»

9 Όλες οι προαναφερθείσες διατάξεις της υπουργικής αποφάσεως 2016-65 και του διατάγματος 2016-86 καταργήθηκαν την 1η Απριλίου 2019 και επαναλήφθηκαν, κατ' ουσίαν, αντιστοίχως στο άρθρο L. 3123-1 και στα άρθρα R. 3123-1 έως R. 3123-21 του code de la commande publique (κώδικα δημοσίων συμβάσεων και συμβάσεων παραχωρήσεως).

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

10 Η Vert Marine, μια εταιρία που ειδικεύεται στην κατ' ανάθεση διαχείριση εγκαταστάσεων αθλοπαιδιών και αναψυχής, η δραστηριότητα της οποίας ασκείται ως επί το πλείστον στο πλαίσιο συμβάσεων παραχώρησης τις οποίες συνάπτει με τοπικές αρχές, προσέφυγε ενώπιον του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας, Γαλλία) βάλλοντας κατά της σιωπηρής απορρίψεως, από τον Premier ministre (Πρωθυπουργό), του αιτήματός της για κατάργηση των άρθρων 19 και 23 της υπουργικής αποφάσεως 2016-86.

11 Συναφώς, υποστηρίζει, μεταξύ άλλων, ότι οι εν λόγω διατάξεις δεν είναι σύμφωνες προς το άρθρο 38 της οδηγίας 2014/23, καθόσον δεν παρέχουν στους οικονομικούς φορείς που αποκλείονται αυτοδικαίως από τη συμμετοχή στις διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως, κατόπιν τελεσίδικης καταδικαστικής αποφάσεως για κάποιο από τις σοβαρά αδικήματα περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 39, παράγραφος 1, της υπουργικής αποφάσεως 2016-65, τη δυνατότητα να

προσκομίσουν αποδείξεις ότι έχουν λάβει διορθωτικά μέτρα δυνάμενα να πιστοποιήσουν την αποκατάσταση της αξιοπιστίας τους παρά την ύπαρξη της καταδικαστικής αυτής αποφάσεως. Από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία προκύπτει ότι τα αδικήματα περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 39, παράγραφος 1, της υπουργικής αποφάσεως 2016-65 αντιστοιχούν, κατ' ουσίαν, στα αδικήματα περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 38, παράγραφος 4, της οδηγίας 2014/23.

12 Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν το άρθρο 38, παράγραφοι 9 και 10, της οδηγίας 2014/23 αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που στερεί από τον οικονομικό φορέα τη δυνατότητα να προσκομίσει μια τέτοια απόδειξη όταν αυτός έχει αποκλειστεί αυτοδικαίως από τη συμμετοχή στις διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως κατόπιν τελεσίδικης καταδικαστικής αποφάσεως λόγω ιδιαίτερα σοβαρών αδικημάτων, τον κολασμό των οποίων προέβλεψε ο εθνικός νομοθέτης προκειμένου να διασφαλίσει το ανεπίληπτο των υποψηφίων, προς τον σκοπό εξυγιάνσεως του τομέα των συμβάσεων του Δημοσίου.

13 Επιπλέον, το ως άνω δικαστήριο διερωτάται κατά πόσον, σε περίπτωση που η εξέταση του πρόσφορου χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων τα οποία έχει λάβει ένας οικονομικός φορέας μπορεί να ανατεθεί στις δικαστικές αρχές, διάφορα δικαστικά μέτρα προβλεπόμενα από το εθνικό δίκαιο, ήτοι η απαλλαγή, η δικαστική αποκατάσταση και ο αποκλεισμός της μνείας της καταδίκης στο δελτίο αριθ. 2 του ποινικού μητρώου, μπορούν να θεωρηθούν ότι ικανοποιούν τις απαιτήσεις του θεσπιζόμενου στο άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23 καθεστώτος των διορθωτικών μέτρων.

14 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα

«1) Έχει η οδηγία [2014/23] την έννοια ότι αντιτίθεται σε έλλειψη πρόβλεψης στη νομοθεσία κράτους μέλους, προς τον σκοπό εξυγιάνσεως του τομέα των συμβάσεων του Δημοσίου, της δυνατότητας οικονομικού φορέα εις βάρος του οποίου έχει εκδοθεί τελεσίδικη καταδικαστική απόφαση για ιδιαίτερα σοβαρό αδίκημα και ο οποίος δεν δικαιούται, για τον λόγο αυτό, να συμμετάσχει σε διαδικασία σύναψης σύμβασης παραχώρησης για διάστημα πέντε ετών να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία που βεβαιώνουν ότι τα μέτρα που έλαβε επαρκούν προκειμένου να αποδειχθεί στην αναθέτουσα αρχή η αξιοπιστία του, παρά την ύπαρξη του ως άνω λόγου αποκλεισμού;

2) Εάν η οδηγία [2014/23] παρέχει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να αναθέτουν σε άλλες αρχές πέραν της ενδιαφερόμενης αναθέτουσας αρχής το καθήκον αξιολόγησης των μέτρων συμμόρφωσης των οικονομικών φορέων, είναι δυνατό να ανατεθεί το καθήκον αυτό σε δικαστικές αρχές; Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, είναι δυνατό μηχανισμοί, όπως τα μέτρα του γαλλικού δικαίου περί απαλλαγής, δικαστικής αποκατάστασης και αποκλεισμού της μνείας της καταδίκης στο δελτίο αριθ. 2 του ποινικού μητρώου, να εξομοιωθούν με μέτρα συμμόρφωσης κατά την έννοια της οδηγίας;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

15 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 38, παράγραφοι 9 και 10, της οδηγίας 2014/23 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που δεν παρέχει σε οικονομικό φορέα ο οποίος έχει καταδικαστεί τελεσίδικα για κάποιο από τα παρατιθέμενα στο άρθρο 38, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής αδικήματα και υπόκειται, για τον

λόγο αυτό, σε αυτοδίκαιη απαγόρευση συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως τη δυνατότητα να αποδείξει ότι έλαβε διορθωτικά μέτρα δυνάμενα να πιστοποιήσουν την αποκατάσταση της αξιοπιστίας του.

16 Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, δυνάμει της παραγράφου 9, πρώτο εδάφιο, του άρθρου 38 της οδηγίας 2014/23, κάθε οικονομικός φορέας ο οποίος βρίσκεται σε κάποια από τις καταστάσεις που αναφέρονται, μεταξύ άλλων, στην παράγραφο 4 του άρθρου αυτού μπορεί να προσκομίσει στοιχεία προκειμένου να αποδείξει ότι τα μέτρα που έλαβε αποδεικνύουν επαρκώς την αξιοπιστία του παρά την ύπαρξη του σχετικού λόγου αποκλεισμού και ότι, αν τα στοιχεία αυτά κριθούν επαρκή, ο εν λόγω οικονομικός φορέας δεν αποκλείεται από τη διαδικασία. Η ως άνω διάταξη εισάγει, επομένως, έναν μηχανισμό διορθωτικών μέτρων («self-cleaning») [βλ., κατ' αναλογία, όσον αφορά το άρθρο 57, παράγραφος 6, της οδηγίας 2014/24/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με τις διαδικασίες σύναψης δημοσίων συμβάσεων και την κατάργηση της οδηγίας 2004/18/ΕΚ (ΕΕ 2014, L 94, σ. 65), το οποίο είναι αντίστοιχου περιεχομένου με το άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, Tim, C-395/18, EU:C:2020:58, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

17 Από το γράμμα του άρθρου 38, παράγραφος 9, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/23 προκύπτει ότι η ως άνω διάταξη, προβλέποντας ότι κάθε οικονομικός φορέας μπορεί να προσκομίσει στοιχεία προκειμένου να αποδείξει ότι έλαβε διορθωτικά μέτρα, παρέχει στους οικονομικούς φορείς ένα δικαίωμα το οποίο τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν κατά τη μεταφορά της οδηγίας στην εθνική έννομη τάξη, τηρουμένων των προϋποθέσεων που η οδηγία αυτή προβλέπει.

18 Το άρθρο 38, παράγραφος 9, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/23 προβλέπει εντούτοις ότι η δυνατότητα αποδείξεως ότι έχουν ληφθεί διορθωτικά μέτρα δεν παρέχεται σε οικονομικό φορέα που έχει αποκλειστεί, με τελεσίδικη απόφαση, από τη συμμετοχή σε διαδικασίες σύναψης δημόσιας σύμβασης ή σύμβασης παραχώρησης, και τούτο καθ' όλη την περίοδο του αποκλεισμού που ορίζεται από την εν λόγω απόφαση και στα κράτη μέλη στα οποία αυτή παράγει τα αποτελέσματά της. Κατά συνέπεια, μόνο στην περίπτωση αυτή ο οικονομικός φορέας μπορεί να στερηθεί του δικαιώματος το οποίο παρέχει το άρθρο 38, παράγραφος 9, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/23.

19 Συναφώς, δεν μπορεί να εξομοιωθεί με αποκλεισμό με τελεσίδικη απόφαση, κατά την έννοια του άρθρου 38, παράγραφος 9, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/23, αποκλεισμός ο οποίος, δυνάμει εθνικής ρυθμίσεως όπως το άρθρο 39, παράγραφος 1, της υπουργικής αποφάσεως 2016-65, προβλέπεται αυτομάτως σε βάρος κάθε οικονομικού φορέα καταδικασθέντος με τελεσίδικη απόφαση για κάποιο από τα αδικήματα περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 38, παράγραφος 4, της οδηγίας 2014/23.

20 Πράγματι, από το γράμμα του άρθρου 38, παράγραφος 9, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/23 συνάγεται χωρίς αμφισημία ότι ο αποκλεισμός πρέπει να προκύπτει ευθέως από τελεσίδικη απόφαση σχετική με συγκεκριμένο οικονομικό φορέα και όχι από το γεγονός και μόνον, ιδίως, της επιβολής καταδίκης με τελεσίδικη απόφαση για κάποιον από τους λόγους που απαριθμούνται στο άρθρο 38, παράγραφος 4, της οδηγίας 2014/23.

21 Κατά συνέπεια, από το γράμμα του άρθρου 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23 προκύπτει ότι, με εξαίρεση την περίπτωση περί της οποίας γίνεται λόγος στο τρίτο εδάφιο της διατάξεως αυτής, ο οικονομικός φορέας μπορεί να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία για τα διορθωτικά μέτρα που έλαβε προς πιστοποίηση της αξιοπιστίας του παρά την ύπαρξη, σε βάρος του, κάποιου από τους λόγους αποκλεισμού περί των οποίων γίνεται λόγος στο άρθρο 38, παράγραφοι 4 και 7, της οδηγίας 2014/23, όπως είναι μια τελεσίδικη καταδικαστική απόφαση για κάποιον από τους λόγους που απαριθμούνται στο άρθρο 38, παράγραφος 4, στοιχεία α' έως στ', της οδηγίας 2014/23.

22 Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από τον σκοπό τον οποίο επιδιώκει το άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23. Πράγματι, προβλέποντας ότι κάθε οικονομικός φορέας πρέπει να μπορεί να προσκομίσει στοιχεία προκειμένου να αποδείξει τα διορθωτικά μέτρα που έλαβε, η διάταξη αυτή αποσκοπεί να υπογραμμίσει τη σημασία που αποδίδεται στην αξιοπιστία του οικονομικού φορέα (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, Tim, C-395/18, EU:C:2020:58, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία) και, επομένως, όπως τόνισε η Ελληνική Κυβέρνηση με τις γραπτές παρατηρήσεις της, να εγγυηθεί την αντικειμενική αξιολόγηση των οικονομικών φορέων και να εξασφαλίσει έναν αποτελεσματικό ανταγωνισμό. Ο σκοπός αυτός όμως θα διακυβευόταν αν τα κράτη μέλη μπορούσαν να περιορίσουν, πέραν της περιπτώσεως που παρατίθεται στο άρθρο 38, παράγραφος 9, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/23, το δικαίωμα των οικονομικών φορέων να αποδεικνύουν τα διορθωτικά μέτρα που έλαβαν.

23 Επιπλέον, η ερμηνεία αυτή δεν κλονίζεται επειδή τα κράτη μέλη οφείλουν δυνάμει του άρθρου 38, παράγραφος 10, της οδηγίας 2014/23 να καθορίζουν τους όρους εφαρμογής του άρθρου αυτού και διαθέτουν, συναφώς, οπωσδήποτε ορισμένη εξουσία εκτιμήσεως (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 2020, Tim, C-395/18, EU:C:2020:58, σκέψη 34 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

24 Πράγματι, η έκφραση «όροι εφαρμογής» προϋποθέτει ότι τα κράτη μέλη εγγυώνται αυτή καθεαυτή την ύπαρξη του δικαιώματος το οποίο παρέχει το άρθρο 38, παράγραφος 9, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2014/23 καθώς και τη δυνατότητα ασκήσεώς του, ειδάλλως, όπως επισήμανε η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της, τα κράτη μέλη, στο πλαίσιο του προσδιορισμού των εν λόγω όρων εφαρμογής, θα μπορούσαν να καθιστούν το δικαίωμα αυτό κενό περιεχομένου. Η ως άνω ερμηνεία επιβεβαιώνεται εξάλλου στην αιτιολογική σκέψη 71 της οδηγίας 2014/23, από την οποία προκύπτει ότι τα κράτη μέλη έχουν μόνον την εξουσία να καθορίζουν τους διαδικαστικούς και ουσιαστικούς όρους που διέπουν την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος.

25 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω σκέψεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που δεν παρέχει σε οικονομικό φορέα ο οποίος έχει καταδικαστεί τελεσίδικα για κάποιο από τα παρατιθέμενα στο άρθρο 38, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής αδικήματα και υπόκειται, για τον λόγο αυτό, σε αυτοδίκαιη απαγόρευση συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως τη δυνατότητα να αποδείξει ότι έλαβε διορθωτικά μέτρα δυνάμενα να πιστοποιήσουν την αποκατάσταση της αξιοπιστίας του.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

26 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 38, παράγραφοι 9 και 10, της οδηγίας 2014/23 έχει την έννοια ότι δεν αποκλείει να ανατίθεται στις δικαστικές αρχές η εξέταση του πρόσφορου χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων που έλαβε ο οικονομικός φορέας και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, αν το άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας αυτής έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που παρέχει στις δικαστικές αρχές τη δυνατότητα να απαλλάσσουν ένα πρόσωπο από την επιβολή αυτοδίκαιης απαγορεύσεως συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως κατόπιν ποινικής καταδίκης, να αίρουν την εν λόγω απαγόρευση ή να αποκλείουν κάθε μνεία της καταδικαστικής αποφάσεως στο ποινικό μητρώο.

27 Όσον αφορά το πρώτο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι το γράμμα των τριών εδαφίων του άρθρου 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23 δεν προσδιορίζει ποια αρχή είναι επιφορτισμένη με την εκτίμηση του πρόσφορου χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων που προβάλλει ο οικονομικός φορέας. Υπό τις συνθήκες αυτές, εναπόκειται στα κράτη μέλη να ορίσουν με την εθνική τους νομοθεσία, στο πλαίσιο του προσδιορισμού των όρων εφαρμογής της διατάξεως αυτής δυνάμει του άρθρου 38, παράγραφος 10, της ως άνω οδηγίας, την αρχή που είναι αρμόδια να

προβαίνει στην εν λόγω εκτίμηση, έτσι ώστε ο οικονομικός φορέας να μπορεί να ασκεί αποτελεσματικά το δικαίωμα το οποίο του παρέχει το άρθρο 38, παράγραφος 9, πρώτο εδάφιο, της εν λόγω οδηγίας.

28 Η ερμηνεία αυτή επιρρωννύεται από την αιτιολογική σκέψη 71 της οδηγίας 2014/23, η οποία αναφέρει ότι, στο πλαίσιο του καθορισμού των διαδικαστικών και ουσιαστικών όρων σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23, τα κράτη μέλη πρέπει να είναι ελεύθερα να παρέχουν στις επιμέρους αναθέτουσες αρχές ή στους αναθέτοντες φορείς τη δυνατότητα εκτιμήσεως του πρόσφορου χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων που προβάλλει ο οικονομικός φορέας ή να αναθέτουν το καθήκον αυτό σε άλλες κεντρικές ή αποκεντρωμένες αρχές.

29 Από την ως άνω αιτιολογική σκέψη προκύπτει ότι ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να παράσχει ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως στα κράτη μέλη για τον προσδιορισμό των αρχών που επιφορτίζονται με την εκτίμηση του πρόσφορου χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων. Συναφώς, από τον όρο «άλλες αρχές, σε κεντρικό ή σε αποκεντρωτικό επίπεδο» προκύπτει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να αναθέτουν την εν λόγω εκτίμηση σε κάθε άλλη, πέραν της αναθέτουσας αρχής ή του αναθέτοντος φορέα, αρχή.

30 Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο διότι, όπως υποστηρίζουν με τις γραπτές παρατηρήσεις τους η Γαλλική και η Ελληνική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή, οι δικαστικές αρχές είναι, εκ φύσεως, σε θέση να προβαίνουν με κάθε αντικειμενικότητα και ανεξαρτησία σε εκτίμηση του πρόσφορου χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων και να εξετάζουν, προς τούτο, τα αποδεικτικά στοιχεία περί των οποίων γίνεται λόγος στην πρώτη περίοδο του άρθρου 38, παράγραφος 9, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2014/23 σύμφωνα με τις απαιτήσεις που προβλέπονται στη δεύτερη και την τρίτη περίοδο της διατάξεως αυτής.

31 Συναφώς, όπως επισήμανε η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της, όταν ένα κράτος μέλος προτίθεται να αναθέσει τη σχετική εκτίμηση στις δικαστικές αρχές, το εθνικό καθεστώς που θεσπίζεται προς τούτο πρέπει να ικανοποιεί το σύνολο των απαιτήσεων που θέτει το άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23, η δε εφαρμοστέα διαδικασία πρέπει να είναι συμβατή προς τις προθεσμίες που τίθενται στο πλαίσιο της διαδικασίας συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως. Σε αντίθετη περίπτωση και, ειδικότερα, σε περίπτωση που η δικαστική αρχή δεν θα είχε την εξουσία να προβεί σε εμπεριστατωμένη εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων που απαιτούνται από το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23 ή δεν θα ήταν σε θέση να αποφανθεί τελεσίδικα πριν από την ολοκλήρωση της διαδικασίας συνάψεως συμβάσεως, το δικαίωμα το οποίο προβλέπει το πρώτο εδάφιο της διατάξεως αυτής υπέρ του οικονομικού φορέα θα καθίστατο κενό περιεχομένου.

32 Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος του δευτέρου ερωτήματος, πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, δεν εναπόκειται σε αυτό να αποφαίνεται, στο πλαίσιο διαδικασίας βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, επί της συμβατότητας των κανόνων του εσωτερικού δικαίου με το δίκαιο της Ένωσης. Τούτου δοθέντος, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο όλα τα ερμηνευτικά στοιχεία που άπτονται του δικαίου της Ένωσης και παρέχουν στο δικαστήριο αυτό τη δυνατότητα να εκτιμήσει τη συμβατότητα των ως άνω κανόνων προς τη νομοθεσία της Ένωσης (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2018, Sciotto, C-331/17, EU:C:2018:859, σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

33 Συναφώς, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει αν δικαστικές διαδικασίες όπως οι διαδικασίες απαλλαγής, δικαστικής αποκαταστάσεως και αποκλεισμού της μνείας της καταδικαστικής αποφάσεως στο δελτίο αριθ. 2 του ποινικού μητρώου ανταποκρίνονται πράγματι στους προβλεπόμενους όρους και στον σκοπό που επιδιώκει το θεσπιζόμενο στο άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23 καθεστώς διορθωτικών μέτρων.

34 Ειδικότερα, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προσδιορίσει αν τέτοιες διαδικασίες παρέχουν τη δυνατότητα, αφενός, στους ενδιαφερόμενους οικονομικούς φορείς να αποδείξουν στις αρμόδιες δικαστικές αρχές ότι έλαβαν τα διορθωτικά μέτρα περί των οποίων γίνεται λόγος στην πρώτη περίοδο του άρθρου 38, παράγραφος 9, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2014/23 και, αφετέρου, στις ως άνω δικαστικές αρχές να εκτιμήσουν τον πρόσφορο χαρακτήρα των μέτρων αυτών με τον τρόπο που προβλέπεται στη δεύτερη περίοδο της εν λόγω διατάξεως και να διατάξουν, εφόσον εκτιμούν ότι έχει αποκατασταθεί η αξιοπιστία του οικονομικού φορέα λόγω των σχετικών μέτρων, την απαλλαγή του, την αποκατάστασή του ή τον αποκλεισμό της μνείας της καταδικαστικής αποφάσεως στο δελτίο αριθ. 2 του ποινικού μητρώου.

35 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, σε περίπτωση που η απαλλαγή, η αποκατάσταση ή ο αποκλεισμός της μνείας της καταδικαστικής αποφάσεως στο δελτίο αριθ. 2 του ποινικού μητρώου μπορούν να διαταχθούν χωρίς η αρμόδια δικαστική αρχή να υποχρεούται να εκτιμήσει τον πρόσφορο χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων, κατά τρόπον ώστε οι ενδιαφερόμενοι οικονομικοί φορείς να μπορούν να μετέχουν σε διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως χωρίς να αποδείξουν ότι έχουν λάβει τέτοια μέτρα, πράγμα το οποίο υποστηρίζουν η Vert Marine και η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, τέτοιες δικαστικές διαδικασίες δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι ανταποκρίνονται προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και τους όρους που θέτει το καθεστώς διορθωτικών μέτρων το οποίο θεσπίζεται στο άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23, καθόσον, αφενός, δεν παρέχουν καμία εγγύηση στην αναθέτουσα αρχή ότι έχει αποκατασταθεί η αξιοπιστία του ενδιαφερόμενου οικονομικού φορέα και, αφετέρου, παρέχουν τη δυνατότητα σε ενδεχομένως αναξιόπιστους οικονομικούς φορείς να μετέχουν σε διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως.

36 Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να βεβαιωθεί ότι οι δικαστικές διαδικασίες τις οποίες προβλέπει το εθνικό δίκαιο είναι ικανές να διασφαλίσουν, σε εύθετο χρόνο, σε κάθε οικονομικό φορέα που επιθυμεί να μετάσχει σε διαδικασία συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως τη δυνατότητα να αποδείξει ότι έλαβε διορθωτικά μέτρα. Πράγματι, το προβλεπόμενο στο άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23 δικαίωμα θα καθίστατο κενό περιεχομένου αν ο οικονομικός φορέας δεν μπορούσε να κάνει λυσιτελώς χρήση των διαδικασιών αυτών πριν από την ολοκλήρωση της διαδικασίας συνάψεως των σχετικών συμβάσεων.

37 Τόσο η Vert Marine όσο και η Επιτροπή υποστηρίζουν, με τις γραπτές παρατηρήσεις τους, ότι η δικαστική αποκατάσταση, πέραν του ότι δεν πληροί την προϋπόθεση που μνημονεύεται στη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, μπορεί να ζητηθεί μόνο μετά την πάροδο ορισμένου χρόνου, που κυμαίνεται από δύο έως πέντε έτη, πράγμα το οποίο δεν παρέχει τη δυνατότητα στους ενδιαφερόμενους οικονομικούς φορείς να τύχουν αποκαταστάσεως πριν από την πάροδο του χρόνου αυτού. Εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να προβεί στη σχετική εξακρίβωση, όπως επίσης σε αυτό εναπόκειται να εξακριβώσει αν οι προθεσμίες που προβλέπουν οι διαδικασίες σχετικά με την απαλλαγή και τον αποκλεισμό της μνείας της καταδικαστικής αποφάσεως στο δελτίο αριθ. 2 του ποινικού μητρώου είναι συμβατές με εκείνες που αφορούν τις διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως.

38 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 38, παράγραφοι 9 και 10, της οδηγίας 2014/23 έχει την έννοια ότι δεν αποκλείει να ανατίθεται στις δικαστικές αρχές η εξέταση του πρόσφορου χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων που έλαβε οικονομικός φορέας, υπό την προϋπόθεση ότι το θεσπιζόμενο προς τούτο εθνικό καθεστώς πληροί το σύνολο των απαιτήσεων του άρθρου 38, παράγραφος 9, της οδηγίας αυτής και ότι η εφαρμοστέα διαδικασία είναι συμβατή με τις προθεσμίες που επιβάλλονται από τη διαδικασία συνάψεως των συμβάσεων παραχωρήσεως. Εξάλλου, το άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που παρέχει στις δικαστικές αρχές τη δυνατότητα να απαλλάσσουν ένα πρόσωπο από την επιβολή αυτοδίκαιης απαγορεύσεως συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως κατόπιν ποινικής καταδίκης, να αίρουν μια τέτοια απαγόρευση ή να αποκλείουν κάθε μνεία της καταδικαστικής αποφάσεως στο ποινικό μητρώο, υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω δικαστικές διαδικασίες

ανταποκρίνονται πράγματι στους προβλεπόμενους όρους και στον σκοπό τον οποίο επιδιώκει το καθεστώς αυτό και, ειδικότερα, παρέχουν, όταν ένας οικονομικός φορέας επιθυμεί να μετάσχει σε διαδικασία συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως, τη δυνατότητα έγκαιρης άρσεως της επιβαλλόμενης σε βάρος του απαγορεύσεως, με μόνο γνώμονα τον πρόσφορο χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων που ο οικονομικός φορέας προβάλλει ότι έλαβε, τα οποία εκτιμά η αρμόδια δικαστική αρχή σύμφωνα με τις απαιτήσεις που προβλέπει η διάταξη αυτή, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

Επί των δικαστικών εξόδων

39 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (ένατο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2014, σχετικά με την ανάθεση συμβάσεων παραχώρησης, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που δεν παρέχει σε οικονομικό φορέα ο οποίος έχει καταδικαστεί τελεσίδικα για κάποιο από τα παρατιθέμενα στο άρθρο 38, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής αδικήματα και υπόκειται, για τον λόγο αυτό, σε αυτοδίκαιη απαγόρευση συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως τη δυνατότητα να αποδείξει ότι έλαβε διορθωτικά μέτρα δυνάμενα να πιστοποιήσουν την αποκατάσταση της αξιοπιστίας του.**

2) **Το άρθρο 38, παράγραφοι 9 και 10, της οδηγίας 2014/23 έχει την έννοια ότι δεν αποκλείει να ανατίθεται στις δικαστικές αρχές η εξέταση του πρόσφορου χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων που έλαβε οικονομικός φορέας, υπό την προϋπόθεση ότι το θεσπιζόμενο προς τούτο εθνικό καθεστώς πληροί το σύνολο των απαιτήσεων του άρθρου 38, παράγραφος 9, της οδηγίας αυτής και ότι η εφαρμοστέα διαδικασία είναι συμβατή με τις προθεσμίες που επιβάλλονται από τη διαδικασία συνάψεως των συμβάσεων παραχωρήσεως. Εξάλλου, το άρθρο 38, παράγραφος 9, της οδηγίας 2014/23 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική ρύθμιση που παρέχει στις δικαστικές αρχές τη δυνατότητα να απαλλάσσουν ένα πρόσωπο από την επιβολή αυτοδίκαιης απαγορεύσεως συμμετοχής στις διαδικασίες συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως κατόπιν ποινικής καταδίκης, να αίρουν μια τέτοια απαγόρευση ή να αποκλείουν κάθε μνεία της καταδικαστικής αποφάσεως στο ποινικό μητρώο, υπό την προϋπόθεση ότι οι εν λόγω δικαστικές διαδικασίες ανταποκρίνονται πράγματι στους προβλεπόμενους όρους και στον σκοπό τον οποίο επιδιώκει το καθεστώς αυτό και, ειδικότερα, παρέχουν, όταν ένας οικονομικός φορέας επιθυμεί να μετάσχει σε διαδικασία συνάψεως συμβάσεων παραχωρήσεως, τη δυνατότητα έγκαιρης άρσεως της επιβαλλόμενης σε βάρος του απαγορεύσεως, με μόνο γνώμονα τον πρόσφορο χαρακτήρα των διορθωτικών μέτρων που ο οικονομικός φορέας προβάλλει ότι έλαβε, τα οποία εκτιμά η αρμόδια δικαστική αρχή σύμφωνα με τις απαιτήσεις που προβλέπει η διάταξη αυτή, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.**

(υπογραφές)